

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра філософії та релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ
« » 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПЕРЕКОНУЮЧІ КОМУНІКАЦІЇ: РИТОРИКА

для студентів

спеціальності	052 Політологія
рівня вищої освіти	першого (бакалаврського)
освітньої програми	052.00.01 Політологія

Київ – 2024

Розробник: Колінько Марина Вадимівна, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Викладач: Колінько Марина Вадимівна, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук

Протокол № 8 від 16 січня 2024 року

Завідувач кафедри д. філос. н., проф. Горбань О.В.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 13. 03.2024 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми

 Панасюк Л.В.

Робочу програму перевірено

13. 03.2024 р.

Заступник декана Віталій Завадський

Пролонговано:

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	2/60	
Курс	1	
Семестр	2	
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	
Обсяг кредитів	2	
Обсяг годин, в тому числі:	60	
Аудиторні	28	
Модульний контроль	4	
Семестровий контроль	5	
Самостійна робота	23	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – ознайомлення студентів з основами знань класичної і сучасної риторики як науки про мисленнево-мовленнєву діяльність, спрямовану на комунікативну взаємодію, переконання, продукування текстів різного типу відповідно до призначення промови.

Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей освітньої програми підготовки:

ЗК-01	Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК-03	Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК-04	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
ЗК-05	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
СК-01	Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.
СК-02	Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

СК-09	Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефахівців.
--------------	---

3. Результати навчання за дисципліною

РН-01	Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.
РН-03	Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.
РН-04	Мати навички професійної комунікації.
РН-05	Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.
РН-08	Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.
РН-09	Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.
РН-16	Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Ус бог о	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Сам ості йна
		Ле кці ї	Се мі на ри	Пр акт ич ні	Ла бо рат ор ні	Інд иві ду аль ні	
Змістовий модуль 1. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики.							
Тема 1. Риторика як теорія красномовства	7	2		2			3
Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки	7		2	2			3
Тема 3. Оратор: риторичний ідеал	7	2		2			3
Тема 4. Класифікація красномовства	5			2			3
Модульний контроль	2						
Разом	28	4	2	8			12
Змістовий модуль 2. Теорія і практика красномовства.							
Тема 5. Інвенція, диспозиція та меморія – етапи підготовки промови	7	2		2			3
Тема 6. Логічні засади красномовства	7		2	2			3
Тема 7. Культура та образність ораторського мовлення	5			2			3
Тема 8. Політична промова	6	2		2			2
Модульний контроль	2						
Разом	27	4	2	8			11
Підготовка та проходження контрольних заходів	5						
Усього	60	8	4	16			23

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики

Тема 1. Риторика як теорія красномовства

Красномовство – дар слова, риторика – теорія ораторського мистецтва, красномовства, наука про навички розмовляти і переконувати, навчальна дисципліна. Предмет і завдання риторики.

Розділи риторики: інвенція, диспозиція, елокуція та елоквенція, меморія, акція. Визначення теми, систематизація знань про предмет виступу, знаходження матеріалу для виступу; розташування матеріалу у найкращому порядку, логічності

та послідовності; вираз (ораторський стиль), прикрашення мови (тропи, риторичні фігури); запам'ятовування структури промови, основних тез і яскравих висловів, освоєння мнемотехнік; виголошення промови перед аудиторією.

Основні етапи ораторського процесу: докомунікативний, комунікативний, післякомунікативний. Структурні елементи риторичної події: логос, етос, пафос, топос.

Мовленнєва діяльність як предмет риторичних розвідок. Комунікація як система взаємодій і багаторівневий соціокультурний процес передавання та сприйняття інформації у міжособистісному і масовому *спілкуванні* різними каналами за допомогою різних вербальних і невербальних засобів. Концепція контекстності культур Е. Хола. Соціальні функції риторики: комунікативна, конструктивна, освітньо-пізнавальна, людинотворча, суспільно-регулююча.

Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки.

Ораторське мистецтво Стародавнього Єгипту, Індії, Китаю. Риторика у Стародавній Греції та Римі. Афіни V ст. до н.е. – «батьківщина» риторики як науки та мистецтва переконувати, соціально-політичні передумови риторики давніх греків. Риторична діяльність софістів. Майєвтика Сократа. Закони ораторського мистецтва у творах Арістотеля.

Зародження риторичних маніпуляцій, моделей популістської риторики. Софістика та діалектика як дві моделі античної риторики, два способи життя. Аттікізм і азіанізм у моделях римської риторики. Цицеронівські риторичні трактати; педагогічно-риторичні настанови Марка Квінтіліана. Значення надбань класичної риторики.

Красномовство в епоху Середньовіччя. Формування засад середньовічного європейського красномовства. Гомілетика як християнська риторика. Риторика в контексті «семи вільних мистецтв» (*septem artes liberalis*). Афанасій Александрійський, Василь Великий, Григорій Богослов, Іван Золотовустий. Гуманістичне відродження риторики в епоху Реформації. Новації в європейській риторичній Новому часу.

Вітчизняні традиції красномовства. Культура словесності Київської Русі: «Слово про закон й благодать» Іларіона (XI ст.), «Повчання» Володимира Мономаха, «Слово» Кирила Туровського, «Золоте слово, зі сльозами змішане» Святослава.

Риторика «українського бароко» Григорія Сковороди. Красномовство в Києво-Могилянській академії. Праці з теорії ораторського мистецтва в Україні XVII ст. (єпископа Макарія, Стефана Яворського, Феофана Прокоповича). Сучасна українська школа риторики (Г. Сагач, Л. Мацько, М. Препотенська).

Неориторика як відповідь на сучасні суспільні виклики. Аргументативна риторика Х. Перельмана, К. Берка, С. Тулміна, Д. Уолтона, Г. Блуменберга. Неориторика як філософська наука, що розробляється на стику філософії та логіки, мовознавства і теорії літератури, етики, естетики, психології.

Тема 3. Оратор: риторичний ідеал.

Типи ораторів: раціонально-логічний, емоційно-інтуїтивний, філософський, художній.

Образ оратора. Зовнішній вигляд оратора. Очі як «вікна душі». Вербальні засоби оратора. Осанка. Жести: рухи рук, голови, міміка. Види жестів: механічні, ілюстративні, емоційні, символічні, імітаційні. Правила користування жестами.

Проксеміка як характеристики простору комунікації. Правила комунікативної відстані між людьми під час їх взаємодії. Види соціальної дистанції.

Кінестетика – знакові системи, що супроводжують мову та компенсують її. Універсальний та конкретно-культурний аспекти мови жестів.

Тема 4. Класифікація красномовства.

Класифікації видів та жанрів красномовства. Систематизація промов Арістотелем: дорадчі, судові, епідейктичні.

Класифікація красномовства Х. Леммермана (за цільовою настановою): предметна доповідь, промова, яка висвітлює думку (дискусія, дебати), промова з певної нагоди (ювілей, народження, новосілля, поховання тощо), оповідання (про події), промова у дружньому колі (анекдот, тост).

Класифікація видів красномовства за Г. Апресяном (за суспільною цариною його застосування): політичне, дипломатичне, академічне, судове, богословське (гомилетика), торгове, військове, соціально-побутове.

Політична риторика як спосіб переконання політиками електорату і академічне вивчення політичного ораторського мистецтва. Ефективні техніки політика-оратора. Політична промова як засіб солідаризації та мова ворожнечи.

Змістовий модуль II. Теорія і практика красномовства

Тема 5. Інвенція, диспозиція та меморія – етапи підготовки промови.

Поняття публічної промови. Інвенція як розділ класичної риторики. Цільова установка оратора: поінформувати (навчити), переконати, заохотити, розважити, самопрезентувати. Етапи підготовки промови: вибір теми, складання плану, збирання матеріалу, запис, робота з текстом, тренування та запам'ятовування промови. Завдання та надзавдання оратора. Планування промови чи експромт: за і проти. Види планів: опорні слова, простий, складний, тезисний.

Чинники успіху теми. Типи підготовки до промови, переваги і недоліки кожного з них. Методи підготовки: вивчення першоджерел, запам'ятовування, виписки, зберігання інформації.

Робота над стилем (лексикою) та логікою тексту. Розмітка знаками партитури. Рядкові знаки партитури, нарядкові, підрядкові.

Природні закони запам'ятовування: концентрація (враження), повторення, асоціація. Техніка запам'ятовування дат, імен, послідовності викладу змісту промови. Прийоми мнемотехніки: кодування фразою, кодування азбукою цифр.

Тема 6. Логічні засади красномовства.

Логічний вимір публічного мовлення. Переконливість та доведеність мово-

мислення.

Логічні закони мово-мислення: тотожності, несуперечності, логічного третього, достатньої підстави. Логічні помилки в мово-мисленні. Види помилок (софізм та паралогізм) та їх природа.

Способи операціоналізації термінів: поділ та визначення. Правила поділу та визначення.

Способи аргументації в риторичному мовленні. Способи доведення тези. Розташування аргументів та їх класифікація. Способи спростування: софістичний та діалектичний. Правила спростування.

Основні логічні форми викладу: аналіз, синтез, порівняння, розрізнення, індукція, дедукція, аналогія. Логічні паузи та їх функції. Практика логічного наголосу в реченнях.

Тема 7. Культура та образність ораторського мовлення.

Поняття культури та правильності мовлення. Етичний аспект культури мовлення. Аспекти правильності мовлення: граматики, слововжиток, вимова. Багатство мови і штамп. Шиболети та їх значення у політичній і військовій комунікації. Загальні ознаки культури ораторського мовлення.

Автологічна лексика, що виходить за межі літературної мови: просторіччя, канцеляризм, діалектизм, жаргонізм, неологізм, архаїзм, варваризм, солецизм.

Рівні художньої образності у мовленні оратора: звуковий (алітерація, асонанс), логічний (аналогізація), лексичний (тропи) та синтаксичний (фігури).

Троп та його різновиди: порівняння, епітет, метафора, алегорія, метонімія, гіпербола, літота та ін.

Синтаксичний рівень художньої виразності мовлення – фігури (паралелізм, хіазм) та стилістичний рівень образності мовлення (антитеза, іронія, каламбур, парадокс, анафора, інверсія тощо).

Риторичні засоби персоніфікації: риторичні вигуки (гасла), риторичні звернення, риторичні запитання, хід – запитання-відповідь, риторичний діалог, пряма та непряма мова.

Фразеологічні одиниці (ідіоми): примовки, прислів'я, приказки, крилаті вирази (афоризми).

Тема 8. Політична промова.

Система з трьох головних складових риторичної майстерності політичного оратора – логосу, пафосу та етосу. Політична етика як практики вироблення моральних суджень щодо політичних дій і вивчення цих практик. Політика відповідальності і політика переконання. Сучасні дослідження у галузі політичного етосу. Критерії етичних меж політичного дискурсу. Тенденції в науковому, політичному і соціокультурному просторі (лінгвістично-комунікативний поворот, увага до законів мислення та мовлення, змістовної риторики) і відродження неориторичної теорії і практик.

Розуміння політики як аргументації та дії, індексація риторикою політики від часів Стародавньої Греції до сьогодення. Канони риторики; дослідження фігур мови; розробка структури промови як інструментарій для аналізу переконливих

ефектів політичної промови. Характеристики груп політичної аудиторії. Використання алгоритмів пафосу у політичних виступах. Техніки дихання та мовлення у політичному виступі. Динамічні голосові прийоми для ділового (політичного, академічного, управлінського) мовлення. Вокальні техніки. Просодика. Особливості інтонації, тембра, дикції.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	4	4	4	4
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10
Робота на практичному занятті	10	4	40	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	4	20
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-
	Разом		102	-	102
Макс. кількість балів: 204 Розрахунок коефіцієнту: $60/204 = 0,29$					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
1	Тема 1. Риторика як теорія красномовства	3	5
2	Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки	3	5
3	Тема 3. Оратор: риторичний ідеал	3	5
4	Тема 4. Класифікація красномовства	3	5
5	Тема 5. Інвенція, диспозиція та меморія – етапи підготовки промови	3	5
6	Тема 6. Логічні засади красномовства	3	5
7	Тема 7. Культура та образність ораторського мовлення	3	5
8	Тема 8. Політична промова	2	5
		23	40
		Години/бали	

Критерії оцінювання – кожна робота оцінюється у 5 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань	2 бали
2	Повнота використання рекомендованої літератури	1 бал
3	Обґрунтування висновків	0,5 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
5	Обсяг виконаної роботи	0,5 бал

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Форма проведення модульного контролю: виконання письмового завдання, спрямованого на формування творчих здібностей, здатності до узагальнень та надання самостійних оцінок подіям та явищам. Максимальна кількість балів за кожну роботу дорівнює 25 балам.

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, усний іспит. Методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- Комп'ютерного контролю: тестові програми.
- Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

6.5 Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Поняття риторики як живомовної науки та її предмет.
2. Основні поняття риторики: оратор, ораторське мистецтво, ораторська промова, красномовство.
3. Структура риторичного дійства: оратор, промова, аудиторія.
4. Своєрідність риторики та її місце серед інших наук.
5. Основні історичні етапи розвитку теорії красномовства.
6. Зародження та розвиток риторики в Античній Греції.
7. Видатні оратори Античної Греції та їх риторична спадщина.
8. Розвиток риторики в Давньому Римі: специфіка та персоналії.
9. Основні здобутки класичної політичної риторики.
10. Особливість розвитку риторики в епоху Середньовіччя: гомілетика.
11. Вітчизняні традиції красномовства у києворуську добу.
12. Риторична спадщина професорів Києво-Могилянської академії.
13. Основні засади твору Ф. Прокоповича «Про риторичне мистецтво».
14. Особливість розвитку теорії красномовства на сучасному етапі.
15. Неориторика, її зміст та значення.
16. Соціальні функції риторики.
17. Значення красномовства як універсального способу самоствердження та культурного розвитку людини.
18. Поняття політичного оратора.

19. Засади красномовства: пафос, логос, етос та топос.
20. Правила пафосу як думки-воління.
21. Логос в риторичній діяльності політичного оратора та його визначні правила.
22. Етичні правила публічного мовлення.
23. Техніка топосу як здатність майстерно застосовувати в політичних промовах найтипівіші часово-просторові матриці соціальних ситуацій.
24. Цицерон про чинники досконалого оратора.
25. Загальний алгоритм діяльності політичного оратора.
26. Поняття риторичного ідеалу та його трансформація в класичній, середньовічній, сучасній (вітчизняній) риторичі.
27. Риторичні ідеали античності: софістичний та сократівський.
28. Основні напрями формування ораторами-початківцями власного індивідуального риторичного стилю.
29. Класичні класифікації красномовства.
30. Сучасні класифікації красномовства (за Г. Апресяном та Х. Леммерманом).
31. Класифікація красномовства за ознакою монолог/діалог.
32. Академічне красномовство та його жанри.
33. Політичне красномовство та його жанри.
34. Соціально-побутове красномовство та його жанри.
35. Судове красномовство та види його промов.
36. Характеристика дипломатичного красномовства.
37. Церковно-богословське красномовство.
38. Військове красномовство та його значення.
39. Основні складові алгоритму підготовки промови.
40. Структурні частини композиції промови.
41. Риторичні завдання та функції вступної частини промови.
42. Загальні ознаки культури ораторського мовлення.
43. Засоби створення образності риторичного мовлення.
44. Звуковий рівень політичного тексту.
45. Особливості автологічної та металогічної лексичних систем.
46. Механізми продукування риторичних фігур.
47. Основні риторичні тропи.

48. Основні риторичні фігури.

49. Фразеологічні одиниці, їх види та функції, які вони виконують в риторичному мовленні.

50. Мнемотехніки у запам'ятовуванні промови.

51. Етос у політичній промові.

52. Пафос у політичній промові.

6.6 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 60 год., із них: лекції – 8 год., семінарські заняття – 4 год., модульний контроль – 4 год., практичні заняття – 16 год.
самостійна робота – 23 год, семестровий контроль 5 год.

Теми	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8
Лекції (теми, бали)	Л.1 (1 б.)		Л.3 (1 б.)		Л.5 (1 б.)			Л.8 (1 б.)
Семінарські заняття (теми, бали)		С.2. (11 б.)				С.6 (11 б.)		
Самостійна робота	СР Т 1 (5 б.)	СР Т 2 (5 б.)	СР Т 3 (5 б.)	СР Т 4 (5 б.)	СР Т 5 (5 б.)	СР Т 6 (5 б.)	СР Т 7 (5 б.)	СР Т 8 (5 б.)
Практичні заняття	Т.1. (11б.)	Т.2 (11 б.)	Т.3 (11б.)	Т.4 (11 б.)	Т.5 (11 б.)	Т.6 (11 б.)	Т.7 (11 б.)	Т.8 (11б.)
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 1 (25 балів)				МКР 2 (25 балів)			
Семестровий контроль	40 балів (екзамен)							

8. Рекомендовані джерела

Основні джерела:

1. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Риторика: Навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 240 с.
2. Історія української культури. Т.2. Українська культура XIII – першої половини XVII століть. Гол. ред. 2 т. Я. Д. Ісаєвич. К. : Наукова думка, 2001. 717 с.
3. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. К. : Вид-во «Освіта України», 2014. 289 с.
4. Колінько М.В. Риторика для політологів: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ: КУБГ; ФОП Халіков Р.Х., 2022. 127 с.
5. Макович Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с.
6. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. 2-ге вид. К.: Вища школа. 2006. 311 с.
7. Препотенська М. П. Риторика. 10 ключових тем. Навчальний посібник. К.: Фірма «ІНККОС», 2011. 252 с.
8. Риторика загальна та судова: Навч. пос. / Абрамович С. Д., Молдован В. В., Чикарькова М. Ю. К. : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
9. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). Полтава: ПолтНТУ, 2019. 247с.
10. Сарапин В. В., Боберська К. Г. Риторика: Навч.-метод. посібник. Полтава : ПУЕТ, 2016. 260 с.

Додаткові ресурси:

1. Блуменберг Г. Антропологічний підхід до сучасного значення риторики / Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ. К.: Четверта хвиля, 2000. 432 с.
2. Колінько М. В. Топологія міжкультурної комунікації : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. К. : КУБГ імені Бориса Грінченка, 2020. 401 с.
3. Колоділова Н. А. Риторика: Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
4. Костенко Л. Триста поезій. Вибрані вірші. К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2020. 416 с.
5. Ораторське мистецтво: Навч.-метод. посібник. Авт.-уклад. Плотницька І. М., Левченко О. П. та ін. 2-ге вид. К. : НАДУ, 2011. 128 с.
6. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге / Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін. За ред. Професора Н.П. Осипової. Х. : Одиссей, 2006. 144 с.
7. Філософський енциклопедичний словник. К. : Абрис, 2002. 742 с.

Література іноземними мовами:

1. Aristotle. The Art of Rhetoric. Penguin Classics, 2001. 304 p.
2. Communication. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/communication>.
3. Communication. English Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/communication>.
4. Connolly J. The State of Speech. Rhetoric and Political Thought in Ancient Rome. URL: http://www.orator.biz/?full=1&s=39&d_id=118.
5. Corbet P.J. E. Classical Rhetoric for the Modern Student / Edward P.J. Corbett, Robert J. Connors. Oxford University Press, 2018. 578 p.
6. Diplomacy / Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/diplomacy>.
7. Gutmann A. The Lure & Dangers of Extremist Rhetoric. Daedalus. The Journal of the American Academy of Arts and Sciences. 2007. P. 70–78.
9. Joshi V. V., Patel N. D., Rehan M., et al. Mysterious Mechanisms of Memory Formation: Are the Answers Hidden in Synapses? *Cureus*. 2019. Vol. 11(9). URL: <https://www-cureus-com.translate.goog/articles/22560-mysterious-mechanisms-of-memory-formation-are-the-answers-hidden-in-synapses?>
10. Iversen L. L. Controversial Issues and the Rhetoric of Common Values. *MF Norwegian School of Theology, Religion and Society*. Oslo, Norway, 2020. URL:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mPQ6jUDs9W0J:https://www.mdpi.com/2077-1444/11/10/528/pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&clientfirefox-b-d>

11. Kennedy G. A. *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times*. University of North Carolina Press, 2009. 360 p.

12. Oratory, rhetoric. *Britannica*. URL: <https://www-britannica-com.translate.goog/art/oratory-rhetoric>.

13. Peikoff L. *Objective Communication: Writing, Speaking and Arguing*. New York : NAL Trade. 2013.

14. Toye R. *Rhetoric: A Very Short Introduction*. OUP Oxford, 2013. 122 p.

15. Van Els P., Sabbatini E. Political Rhetoric in Early China. *Extrême-Orient Extrême-Occident*. 2012. № 34. P. 5–14.